

HİÇBİR ZAMAN VAR OLMAMIŞ OLAN SEKİZ YILDIZ

G. L. LEWIS

Ahmet CEVİZCİ*

Bâbü, anılarında bize Hicri 906 Şevvâl / Miladî 1501 Temmuz-Ağustos ayında, Semerkand'ın dışında, kuvvetleri kendi kuvvetlerinden daha üstün olan, eski düşmanı Şaybak Hanla karşı karşıya geldiği, Serpül'de olduğunu söylemektedir. Babür güçlü bir savunma konumu içinde bulunmak ve takviye kuvvetlerinin yolda olduklarını bilmekle birlikte, yine de düşmanın üzerine yürüdü, savaşı ve yenildi. Eylemini (Beveridge çevirisinde) şöyle anlatmaktadır:

Çarpışmaya başlamak için bu kadar sabırsızlanmamın nedeni, muharebe günü, Sekiz yıldızın iki ordu arasında bulunmasıydı; çarpışma eğer ertelenmiş olsaydı, bunlar 13 ya da 14 gün süreyle düşmanın arkasında kalmış olacaktı. Bu mülâhazaların hiçbir değeri olmadığını ve acelemizin nedensiz olduğunu şimdi anlıyorum.¹

Çevirisine bu noktada düştüğü bir dipnotta, Beveridge, metnin tam kopyasında gerçekte *s-k-r yıldız* yazılı olmakla birlikte, İngilizceye "Sekiz yıldız" olarak çevirdiği, Sikiz Yıldız sözcüklerini verir.² O aynı zamanda, iki yapıta, Stanley Lane-Poole'nin *Bâbü* (Oxford 1899) adlı eserinin 56. sayfasına ve Chardin'in *Voyages* adlı eserinin 136. sayfasıyla eserde yer alan bir Cetvele atıfta bulunur. Lane-Poole'nin sorununun çözümüne katkıda bulunacak hiçbir şeyi yoktur; muharebenin öyküsünü, yalnızca içindeki soru işaretinin, kendi katkısı olarak zikredilebileceği, şu satırlar da dahil olmak üzere, kendi sözcükleriyle anlatır:

[Büyük Ayının?] Sekiz Yıldızı tam tamına iki ordu arasında bir yerde bulunuyordu.

* Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Felsefe Bölümü asistanı.

¹ Annette Susannah Beveridge, *The Bâbur-nâma in English*, Londra 1922, yeni baskısı 1969, s. 139.

² Annette S. Beveridge, *The Babar-nama*, Londra 1903, yeni baskısı 1971 varak. 89a, 4-5. Baturalar. Bacque-Grammont onunla uyuşmaktadır; nesneye, bundan sonraki notta zikredilen eserinin 126. sayfasında "les Huit-Etoiles" adını vermektedir.

Chardin'ın konu üzerindeki katkıları, bununla birlikte, tümüyle yinelenmeye değer ve bu nedenle, birazdan ona geçeceğiz. Bu arada, Bacqué-Grammont'un, Bâbü'r'ün anıları çevirisinden bir paragrafa yazdığı not şu şekildedir:

Sekiz Yıldız. Yorumcular tarafından hiçbir zaman tam olarak teşhis edilememiş olan bu yıldız kümesi, özellikle kendisiyle muharebe günü karşılaşılırsa eğer, uğursuz bir yıldız kümesi olarak ün kazanmıştı. İranlılar, astronomik ve astrolojik sözcük dağarlarının zenginliğine karşın, onu Çağatayca *sekiz yulduz* adıyla gösterirler.³

Bu terimle Farsça sözlüklerde karşılaşılacaktır; örneğin, Steingass *sakisıldızı* "Sekiz yıldızın meydana getirdiği ve İranlılar tarafından çok uğursuz sayılan bir yıldız kümesi" olarak tanımlamaktadır.⁴

Yazarın bildiği kadarıyla, Babür'den başka bir kumandanın, herhangi bir zamanda, bu batıl inançtan etkilendiğini gösterir hiçbir kanıt yoktur. İncanın ayrıntıları üzerinde, bununla birlikte, hiçbir bilgi eksikliği söz konusu değildir. Princeton Üniversitesi Kütüphanesinde 933 kayıt numaralı Yahuda yazmasının 27b-30a varakları arasında,⁵ Hicrî onuncu yüzyıla geri giden, kısa bir Arapça metin ve bir şema yer almaktadır. Metnin çevirisi şöyledir:

Bu, Türk bilgelerinin inandıkları ve , savaş tertibini kararlaştırma, seferlere çıkma, yapıların temellerini atma ve yapılar inşa etme, toprağı işleme ve ekme, ve başka birçok dünyevi iş gibi, önemli konularda kullandıkları acayip astronomik özelliklerden biridir. Buna Türk bilgeleri arasında *Şukur yulduzi* adı verilmektedir; onlar bu yıldıza en fazla savaşlarla ilgili olarak inanırlar. *Şukur yulduz*ın, ağzını açıp, karşısına çıkan herşeyi yutan, öfkeli bir iki hörgüçlü deve biçiminde olduğunu dile getirir ve bu nedenle, onunla yüzyüze gelmemeye ve tüm teşebbüslerinde, onu arkalarına almaya özen gösterirler. Özellikle düşmanı karşılarken ve savaş başladığı zaman, onu saflarının arkasında tutarlar. Onu arkasına alan ordunun düşmanını yeneceğini ve fetihler yapacağını, oysa onu kendisiyle yüzyüze gelecek biçimde, önüne alan ordunun Tanrı tarafından yüzüstü bırakılacağını ve bozguna uğratılacağını söylerler.

³ Jean-Louis Bacqué-Grammont, *Le Livre de Babur*, Paris 1980, s. 438.

⁴ F. Steingass, *A Comprehensive Persian-English Dictionary*, Londra 1892, s.689.

⁵ Rudolf Mach, *Catalogue of Arabic Manuscripts (Yahuda Section) in the Garrett Collection*, Princeton 1977, No. 5086.

İki ordu, önlerrinde o olduğu halde, birbirleriyle karşılaştıkları zaman, onu arkalarına almak için her çareye başvururlar; ancak bundan sonra, düşmanlarıyla savaşıacak ve Yüce Tanrı'nın izniyle, düşmanlarını yeneceklerdir. Benzer bir biçimde, bir sefere çıkmak istedikleri zaman, yola çıkma anında da onu arkalarına alırlar. O göğün ortasında iken, bir dağa ya da yüksek bir yere çıkmayacak, bir kaleyi kuşatmayacak ya da bir yapı inşa etmeyeceklerdir; o yerin altında olduğu zaman ise, ne bir yaylaya inecek, ya da bir temel ya da bir su kanalı ya da bir kuyu kazacak, ne de bir bitki ekeceklerdir.

Türk ayının her bir gününde, o bir ya da bir başka yatay doğrultudur. Türk ayının başlangıcı, güneş doğmazdan önce meydana gelen kavuşumdan (ictimâ') sonraki sabah ya da öğle vaktinden önce meydana gelen kavuşum günüdür. Türk aylarının başlangıçları çoğu kez Arabî ayların başlangıçlarına karşılık gelir. Konuyla ünsiyeti olmayan bir kimse için, bunu doğrusuna en yakın bir biçimde hesaplamak için kullanılacak en iyi yöntem, Arabî ayına bir gün eklemek ve onu şemaya dahil etmektedir. O bazen bazen karşılık gelecek, bazen de bir günlük bir farklılık gösterecektir, çünkü Türk aylarının başlangıçları kavuşuma göre olur. Eğer ay seyahetinde geri kalırsa, Türk ayı Arabî ayın iki gün ilerisinde olacaktır, buna karşın, ay seyahetinde hızlı olursa, o bir gün ileride olacaktır, ve işin doğrusunu en iyi Allah bilir.

Bir başka deyişle, Türk ayı, ay ortalığı aydınlatmadan başlar, oysa Arabî ay yeni ayın görünmesiyle başlamaktadır. Ancak bu bizim merak ettiğimiz sorunların en az önem taşıyanıdır.

Metni takip eden şema, pusulanın yönleri gösteren uçları kullanılarak, işaretlenmiş olan, sekiz parçaya bölünmüş bir daireden meydana gelmektedir. Her ucun karşısında, ayın, *Şukur yılduz*ının üzerinde söz konusu konumda bulunduğu üç gününü gösteren, üç sıralı sayı bulunur. Güney en tepededir, ancak sayı verme, aşağıda olduğu gibi, Doğuyla başlar:

Doğu	1nci, 11nci, 21nci
Güney-doğu	2nci, 12nci, 22nci
Güney	3ncü, 13ncü, 23ncü
Güney-batı	4ncü, 14ncü, 24ncü
Batı	5nci, 15nci, 25nci
Kuzey-batı	6ncı, 16ncı, 26nci
Kuzey	7nci, 17nci, 27nci
Kuzey-doğu	8nci, 18nci, 28nci

Bir iç dairede bulunan iki çeyrek daire kesimi, istenilen bilgiyi tamamlar:

Yerin altında	9ncu, 19ncu, 29ncu
Gögün ortasında	10ncu, 20nci, 30ncu

Nesne öyleyse, sekiz günlük bir yörüngede, ufuk dairesinin yedi bölü sekizlik bir parçasını döner. O daha sonra, yörüngesine yeniden doğudan başlamazdan önce, iki gün içinde yerin altını ve sonra da en yüksek noktayı (zeniti) ziyaret etmek için, yolunu doksan derecelik bir açıyla değiştirir. Bu şekilde davranan tek astronomik nesne türü, hayalî bir nesnedir; yıldız ya da yıldız kümesi, bir uğurlu ve uğursuz yönler listesini haklı kılmak için, katışıksız bir biçimde etiyolojiktir, yani olayların nedenlerine eğilen bir mahiyettedir. Var olmayan bir nesnenin öfkeli bir deveye benzetmesinden nasıl söz edilebileceğine gelince, buna verilebilecek olanaklı bir yanıtı, daha sonra göreceğiz.

Bir başka açıklamayla, Chester Beatty Kütüphanesi'nde 402 numarayla kayıtlı olup, II. Murad zamanında kaleme alınmış olan ve Takvîm olarak adlandırılan ve betimlenen bir belgede karşılaşılıyor. Minorsky'nin buna ilişkin katalog kaydı şöyledir:

F.17a: Önemli bir işe başlandığı zaman, insanın sırtını dönmesi gereken ve *Şükür-yulduz* [genellikle *Sekiz-yulduz* "Sekiz Yıldız"] olarak adlandırılan gizemli bir yıldız kümesinin yönünü bulmak için, ayın günlerine göre düzenlenmiş talimatlar.⁶

Minorsky "genellikle *Sekiz-yulduz*" ifadesiyle ne kastetmekteydi? Bu ifadenin başka bir örneğini zikretmediğine göre, terimin, Bacquë-Grammont'un söz konusu ettiği, Farsçadaki kullanılış şekline bir atıf yaptığını farz ve kabul edebiliriz.

Chester Beatty yazmasındaki şema, Princeton yazmasından daha süslü ve gösterişlidir, ancak anlam aynıdır. Şemadan hemen önce, transkripsiyonu aşağıdaki gibi olan, kısa bir giriş bulunmaktadır:

Hukemayı Hind ve hukemayı Hitâ ve Hotan şükür adlu yulduz istihraz etmişlerdir. Zic-i suzkemend [?] ü tecribeleri itibarınca tahkik etmişlerdür ki yedi yulduz vardur gökte kim anlar bir yerde devayir su-

⁶ V. Minorsky, *A Catalogue of The Turkish Manuscripts and Miniatures*, Dublin 1958, s.3-6.

retinde yaratmışdır Hakk Teala Celle ve Ala. Ve hem bu yıldızın seyri seri' ve ma'küsdür şöyle ki bir ayda cemii' 'âlemi seyrederek hem cihatından [metinde aynen] ve hem tahtından ve fevkından. Mühim bir iş düşse bu yıldızın hesab etmek gerektür ki ol kişinin ardında kala. Mesela bir şahıs sefere gitmek ister veyahud cenk etmeğe varmak isteye gerektür ki bu yıldız ardında kala ta ki mansur ola. Eğer bu yıldız gök ortasında iken neredubana ve yüce yerlere çıkmayalar ta ki kazadan emin ola. Eğer bu yıldız yer altında iken hayavanat sudan geçürmeyeler ta aksamaya. Baki hacetleri bu resme kıyas etmek gerek ve Allahü a'lam.

Çevirisi şu şekildedir:

Hint, Çin (Khitâ) ve Hotan bilgeleri Şükür adlı bir yıldız kümesi kabul etmişlerdir. Astronomi cetvelleri ve tecrübelerine dayanarak, gökte, Yüce ve Aziz olan Ulu Tanrı'nın, bir yerde, daireler biçiminde yaratmış olduğu yedi yıldızın var olduğunu göstermişlerdir. Onun hareketi hızlı ve retrograddır (geriye doğrudur), öyle ki, gerek alt gerekse üst, çeşitli çeyrek bölümlerinde, dünyayı baştan başa bir ayda kat eder. Ortaya önemli bir iş çıksa, bu yıldız kümesini, kişinin ardında kalması için, hesap etmek gerektir. Eğer, örneğin, bir kişi sefere çıkmak ya da savaşmaya gitmek istese, muzaffer olması için, bu yıldız kümesinin onun arkasında kalması gerekir. Göğün ortasında olduğu zaman, kazadan uzak kalmaları için, merdivene ya da yüksek yerlere çıkmamaları gerekir. O yerin altında olduğu zaman, hayvanlarını, aksamamaları için, sudan geçirmemeleri gerekir. Geri kalan diğer faaliyetler de benzer bir biçimde, gerçekleştirilmelidir. Ve işin doğrusunu en iyi Allah bilir.

Bir deveye olan bir benzerlikten hiç söz edilemez. Şimdi, Babür'ün inancın değişik bir uyarlamasını takip etmiş olması gerektiğini söyleyecek bir konumdayız; nesne "düşmanın arkasından 13 ya da 14 gün süreyle" kalmış olamazdı, çünkü yıkıcı etkisi, bu süre içinde, dairenin tümünü ve daha fazlasını dolaşmış olacaktı.

Şimdi de Chardin'in tanıklığına gelelim.⁷ Hicrî 1077/Miladî 1666-7 yılı için, görmüş olduğu bir almanağı betimlerken, o şunları söyler:

⁷ Beveridge'in gönderme yaptığı eseri bulmak, o baskısını tam olarak belirtmediği için, bir süre aldı. Yazarınız, Jean Chardin'in, metnin cilt 4, s.428-9 ve "Cetvel" ya da şemanın cilt IV, s. 572-3'de bulunduğu, *Voyages an Perse et autres lieux d'Orient*, Paris 1811'in on-ciltlik baskısını kullandı.

Bizim dünyamız ve modern İranlı astronomlarca bilinmeyen, sekiz yıldızın hayal mahsülü hareketini göstermeyi amaçlayan bir cetvel. Bu onlara Tatarlardan geldi. İran'daki bilginler bana, bu sekiz yıldızın, kendisiyle daha sonra İran'la sınır komşusu olan diğer Tatarların düşüncelerini olumsuz yönde etkiledikleri, bir cetvelini ilk kez olarak tanzim edenlerin Çin (Khitâ) Tatarları olduğunu söylemişlerdir. Hayal gücünün bu başarısının, onların bu kadar yakından komşu oldukları, Çin'den mi geldiği, yoksa onları kendilerinin mi bulmuş oldukları bilinmemektedir; bu sekiz yıldızın adları şöyledir: *Zouel, Katrib, Aatit, Aanım, Zermouch, Kelab, Zouzenab, Keid, Lehioni*. Bunlara toplu olarak, "sekiz yıldız" anlamına gelen Türkçe sözcükler olan, *Sekis yeldous* adı verilir. Onların gökyüzünde dolaştıkları ve çok seyrek ve şans eseri olarak görüldükleri söylenir. Tatarlar onların izlerini, nereye gideceği belli olmayan, orada burada otlayan, kızgın bir devenin atlama ve sıçramasına benzetirler. Cetvel tarafından yıldızlara atfedilen güzergâh, cetvelin bu yıldızlara bir günde yaptırdığını, göksel cisimlerin üç ayda yapmak durumunda oldukları dikkate alınır, doğaya karşı olduğu için, kuramın saçmalığını gösterir.

Cetvelden önce şu bilgiler gelmektedir:

Türkler görünmez ve gökyüzünde, yine de belirli bir kurala göre, dolaşmakta olan *Sekis Yeldous* olarak adlandırdıkları sekiz yıldızın var olduğunu bildirirler. Bu yıldızların, yüzlerini göğün onların bulunduğu kısmına döndüren ve onlara doğru gidenlere çeşitli kötülükler veren, uğursuz ve kötücül yıldızlar olduklarını söylerler. Bundan dolayı, Türk astrologlar, bir seyahete başlandığı ya da yola çıkıldığı ya da savaşa gidildiği zaman, kişinin, yola çıkış anında, önüne ya da bir tarafına değil de, arkasına almak hususunda ihtiyatli olmasını tavsiye ederler. Binaenaleyh, onlar zenitte buldukları zaman, yüksek dağlarda bulunmamaya ya da yüksek yerlere çıkmamaya özen gösterilmelidir, çünkü yıkıcı bir etki dökerler. Aynı biçimde, bu yıldızlar yerin altında buldukları zaman, toprağı ekip biçmeye ya da sürme, bir yapının temelini atmama hususunda dikkatli olunmalıdır. Bu yıldızların her gün nerede olduklarını öğrenmek için, yalın bir biçimde, bu tabloya danışılmalıdır, ki bunu, her ne zaman bir teşebbüse başlanırsa, yapmak iyidir. Ve işin doğrusunu, en iyi Allah bilir.

Bundan sonra, daha önce tartışılan cetvellerden farklılık gösteren Cetvel gelir. Nesnenin şimdiye dek, yerin altına dalıp, daha sonra göğün or-

tasına çıkmazdan önce, göğün etrafına sürekli bir hareketle dolanan bir şey olarak betimlenmiş olduğu yerde, Chardin tarafından verilen Cetvel, onu, yerin altına dalmazdan önce, doğudan, kuzey-doğuya, güneye, kuzey-batıya, güney-batıya, kuzeye ve daha sonra güney-doğuya giderken gösterir.

Onların, Chardin'in sekiz yıldızın görünmez olduğu tümcesinde dile gelen, hayali doğalarını, eğer ihtiyaç duyulursa, doğrulama olanağımız vardır. Bu, Chardin'in, onların yalnızca çok seyrek ve şans eseri olarak görüldüklerini ortaya koyan kendi deyişiyle de çürütülemez; bu bir astrologun, yıldızların gerçekliği ve onlara dair savlarının dayandığı temel hakkındaki yersiz sorulara karşı, açık savunması olacaktır.

Chardin'in, nesnenin düzensiz hareketlerinden dolayı, kızgın bir deveye benzetildiğini ortaya koyan açıklaması makûldür. Bu, onun daha önce tartışılan şemalardan sapmalar gösteren şemasını kabul edersek, daha bile inanılabilirlik kazanır; ancak hem, hepsi Chardin'den önce gelen, daha önce tartışılmış deliller, hem de birazdan ele alacaklarımız olmak üzere, delillerin ağırlık noktası buna uymamaktadır. Şemanın genellikle kabule mazhar olan şeklinde betimlenen hareketler, daha nesnenin bir gün kuzey-doğuda ve ertesi gün güneyde ve daha sonraki günde de kuzey-doğuda ve ertesi gün güneyde ve daha sonraki günde de kuzey-batıda olduğunu farz ve kabul etmeden, yeterince acayıptır.

Chardin'in hayret uyandıracak biçimde, sekiz yıldız için sıraladığı dokuz addan yedisi ilgili olarak, okuyucuya Willy Hartner tarafından yazılmış "Le Problème de la planète Kaïd" adlı makalesine müracaat etmesi tavsiye edilir.⁸ Kısacası, *Kaid* (Chardin'in "Keid"; kökeninde Sanskritçe *Ketu* vardır) Ortaçağ ve Rönesans dönemi astrologları tarafından sekizinci bir yıldız olarak sayılan ve zararlı etkileri olan görünmez bir yıldızdı. Gökyüzünün bir tam devrini oluşturan retrograd (geriye doğru) hareketini 144 yılda tamamliyordu. Hartner, anlamlarıyla birlikte, bu türden diğer altı hayali kötücül yıldızın adlarını verir; Chardin'de geçen adlarla eşleştirilen tam liste şöyledir:

⁸ Willy Hartner, "Le Problème de la planète Kaïd," Paris Üniversitesi *Les Conférences du Palais de la Decouverte*, D serisi, No.36,1955; makale, aynı yazarın *Oriens-Occidens*, Hildesheim, 1968 s.268-86 adlı eserinde yeniden yayımlanmıştır.

Bu sözde-gezegenen Bizans yazınında da söz edilir; Bkz. O. Neugebauer, "Notes on al-Kaid," *Journal of the American Oriental Society*, 77 (1957), s. 211-5. Willy Hartner'e referansı, merhum Prof. Laurence Elwell-Sutton'a borçluyum. Chardin'in "Keid"i, Sanskritçe *Ketu*, Uygurcada *Kitu* olarak görünür. Bkz. aşağıdaki 12. not.

Chardin

Hartner

Keid	Kaid	
Aatit	Ghaṭīṭ	ölüm hırılısı
Aanim	Gharīm	düşman, alacaklı
Sermouch	Sar-i-mûsh	sıçanın başı
Kelab	Kalâb	kuduz hastalığı
Zouzenab	Dhûdhu'âba	dalgalı saçlı
Lehioni	Liḫyânî	sakallı
Zouel		
Katrib		

Chardin'in Zouel'i, Katrib'in Arapça *Qutruba*, bir cine karşılık gelebildiği yerde, öyle sanılır ki, *Dhûyla* başlayan bir başka Arapça ismi göstermektedir. Bu Arapça sözcükler "Çin Tatarlar"ından alınmışa benzemektedir.

Osman Turan, *Oniki Hayvanlı Türk Takvimi*'nde, kendi elinde bulunan, Hicrî 897/Miladî 1491-2'de yazılmış ve *Cedâvil al-Tali'* adlı Farsça bir yazmadan söz eder. Yazmanın muhteviyatı içinde, *Ahkâm-ı Sekiz Yulduz* üzerine bir not ve daha önce tartışılmış iki şemayla aynı mealde olan bir şema yer almaktadır. Turan Farsça metni, Rasathanenin 196 kayıt numaralı yazmasından alınma benzer bir diğer metinle birlikte, bir karma Türkçe çevirileri eşliğinde, sunmaktadır. O iki yazmadan hangisinin kaynak olduğunu belirtmeksizin, metne eşlik eden ve dairesel değil de doğrusal olan şemanın bir kopyasını da vermektedir; şema, öyle sanılır ki, her ikisinde de aynıdır. Her iki metin de *Kavl-i hukemâ'i nucûm* diye başlar; Rasadhanenin 196 kayıt numaralı yazmasından alınan metin söz konusu *kevkabın* Türk bilgeleri tarafından Sekiz Yulduz olarak adlandırıldığını ve ilgili ayların Türk ayları olduklarını söyler. Diğer metin Türklerden ya da Türk aylarından söz etmez, ancak onun kaynağını Nasir el-Dîn Tûsî olarak verir. Turan onun, Tûsî'nin *Ahkâm-i-Sâl-i-Turkân* adlı kayıp eserinden olduğunu tahmin eder. O, "Astronomik temeli hakkında herhangi bir fikir beyan etme durumunda değilim" diye devam eder.⁹

Son kanıtımız, W. F. Ryan tarafından yazılmış bir makaleden, "Slav yazınında acayip yıldız adları"ndan gelmektedir.¹⁰ Onun tartıştığı adlardan biri, onyedinci ve onsekizinci yüzyıl Slav Kilisesi yazmalarında ortaya çı-

⁹ Osman Turan, *Oniki Hayvanlı Türk Takvimi*, İstanbul, 1941, s.17, 98, 117-8

¹⁰ *Russian Linguistics* 1 1944, s.137-50

kan, Cigir adıdır. Bazılarında, o Süleymanın Mührü'ne ilişkin bir açıklamada, Ryan'ın Venüs olduğu hükmünü verdiği bir gezegenin adı olarak görünür. Diğerlerinde ise, o bizim bildiğimiz hayalî yıldız ya da yıldızlardır. O, Cigir kadar, Tsygr ve Cikhir ve, bir yerde de, Kolo adıyla adlandırılır. İçlerinden birinde (onsekizinci yüzyıldan olan birinde) söz konusu adın Citer olarak görüldüğü, benzer Rumen metinleri vardır. Ryan'ın Slav Kilisesi metinlerine tipik bir örnek olarak verdiği bir paragrafın çevirisi şöyledir:¹¹

Cikhir yıldızının hikâyesi ve özellikleri. Bununla aynı olan, Tsygr adlı bir yıldız vardır. Eğer bir kimse bir seyahate gitmek ister ve Cikhir onun karşısında bulunursa, o gün gitmemesi gerekir, ancak Tsygr onun arkasında ya da bir tarafında bulunursa, gitmelidir, bu durumda sağlıklı olacak ve birçok menfaat elde edecektir. Ancak eğer Tsygr yerin altında ya da göğün ortasında olursa, herhangi bir yere gitmemesi gerekir, eğer giderse, sağlık içinde olmayacak ve ona ya da mal mülküne zarar gelecektir.

Daha sonra yıldızın hareketleri, çoğu yerde sözsel olarak ancak iki yazmada bir şemayla betimlenir, ve Arapça ve Türkçe kaynaklarda olduğu gibi, tam olarak gösterilir. Bir kimse, Ryan'ın örnek Slav Kilisesi metnini okumadan bile, yalnızca onun "Anlam, astronomik olarak olanaksız olmasına karşın, oldukça açıktır." biçimindeki yorumuna dayanarak, neyin tartışılmakta olduğu hakkında bir tahminde bulunabilirdi.

Ryan'ın kanıtı, Chardin'e karşı, şemanın genellikle kabule mazhar olmuş şeklini pekiştirmekten başka, söz konusu yıldızın adının doğru biçimini seçmede yardımcı olur.

Muhtemelen Minorsky'nin "genellikle *Sekiz-yıldız*"una temel teşkil eden Farsçadaki kullanılış şeklinden ayrı olarak, "sekiz"i yalnızca Turan'ın onbeşinci yüzyıl yazmasında ve Chardin'de buluyoruz. Her ikisine de işaret edilmiş olan, Princeton ve Chester Beatty yazmalarında, (bundan böyle Türk alfabesini kullanarak) *Şükür* ya da *Şügür* diye okunulabilecek geçer. Chester Beatty yazması, açıkça yıldız kümesinde yedi yıldız bulunduğunu ortaya koyarak, ek bir darbe indirir. *Babürname*'nin Haydarabad yazmasında, yani *s-k-r* ya da *s-g-r* geçmektedir. Slav metinlerinde *Çigir*, *Çihir* ve *Tsigr*'la karşılaşırız. Rumen metinde ise *Çiter* vardır.

¹¹ Bu paragrafın çevirilmesindeki yardımları için, Profesör Dimitri Obolensky'ye teşekkür borçluyum.

Şimdi, Sekiz Yıldızın, hayalî bir yıldız kümesi olarak bile, hiçbir zaman var olmadığını, ve hayalî nesnenin Türkçe adının *Şigir Yulduz* ya da *Şigir Yulduza* benzer bir şey olduğunu, savlamak için yeterli kanıtımız vardır. Venüs gezegeninin Sanskritçe adı *Sukra*, Uygurcada *Şükür* olarak görünür.¹² Bu adla karıştırılma Princeton ve Chester Beatty yazmalarındaki *Şükür* ya da *Şügür* biçimini açıklayacaktır. *Sekize* değişme, özellikle, pek cüzi bir astronomi bilgisi olan herhangi bir kimse bu gizemli ve görünmez göksel nesnenin, her ne olursa olsun, Venüs olamayacağını anlamış olacağı için, yaygın etimolojiyle, kolaylıkla meydana gelmiş olabilir. Slav Kilisesi metinlerinde, karıştırılma, *Çigiri* hem yıldızımızın hem de Venüs gezegeninin adı olarak üreterek, karşıt doğrultuda gerçekleşmiş gibi görünmektedir.

Batıl inancın kökenine gelince, Hartner *Ketu/Kaide* inancın Hindistan'dan Çin'e, Budizmle birlikte getirildiğini telkin etmektedir, ve *Şigir Yulduzuna* duyulan inancın da benzer bir yol izlemiş olması mümkündür. Chester Beatty'de bulunan Türkçe metnin onu, Hint, Çin (Khitâ) ve Hotan bilgelerine atfettiği, ve Chardin'in İranlı bilginin, inancın kökeninin Çin Tatarlarında bulunduğuna ilişkin görünüşü zikrettiği yerde, Princeton'daki Arapça metnin ve Osman Turan'ın iki Farsça metninin inancı Türklere atfetmesi anlamlıdır.

Divân Lugât el-Türk'te *Şigir Yulduzuna* benzer hiçbir şeyin bulunmaması olgusu, inancın Türk dünyasına Mahmûd el-Kâşgari'yi Naşîr el-Dîn Tûsî'den ayıran iki yüzyıl içinde bir zamanda sokulduğunu telkin eder.

¹² Ad *Drevnetyurskii Slovar'*, Leningrad 1969, s.525'de, G. R. Rahmeti, *Türkische Turfan-Texte* VII, Viyana, 1936, Fragman 1'den bir iktibasla birlikte verilir. Yukarıda 8. notta işaret edilen *Kîtu* 13 15 ve 16. fragmanlarda görünür. Daha çok sonraki Arat soyadıyla tanınan Rahmeti, *Babürname* çevirisinde, *s-k-r yulduzu* "Zühre yıldızı," yani Venüs olarak çevirdi. (Reşit Rahmeti Arat, *Gazi Zahirüddin Muhammed Babur Vekayı. Babur'un Hâtıratı* Ankara 1943-46, i,93.) Yapılacak çıkarsama, *Sigür Yulduz* ya da *Şigir Yulduzun* Arat tarafından bilinmediğidir ki bu da onun günümüze kadar gelen Eski bir Türkçe metinde görünmediğini söylemekle ayındır.